

Pyöräilyn synkät vuodet

Reijo Valta

Tiitu Takalo & Tiina Männistö-Funk: *Polkimilla – Nyt, ennen ja tulevaisuudessa*. Suuri Kurpitsa 2023.

Koneen säätio on innostanut viime vuosina tieteilijöitä ja taiteilijoita tekemään yhteistyötä erilaisten tutkimusaiheiden parissa. Tamperelainen sarjakuvataiteilija Tiitu Takalo (s. 1976) on ollut taiteilijaosapuolena useammassa hankkeessa. Yhteistyö Tiina Männistö-Funkin kanssa laajeni kokonaiseksi sarjakuvateokseksi eikä jäänyt pelkästään yksittäiseksi sarjakuvaksi tai kuvitukseksi tutkijoiden tekstin lomaan. Koneen säätion rahoittaman avauksen jatkoa ovat rahoittaneet muun muassa Suomen Kulttuurirahasto ja Taiteen edistämiskeskus.

Yhteistyön pohjana oli Männistö-Funkin *Humanistiseen kaupunkitutkimukseen* (Vastapaino 2021) kirjoittama artikkeli *Pyöräilyn kohtalo autojen kaupungissa: Kaupunkiliikenteen muuttuvat tilat Turussa 1950–1970-luvuilla*. Artikkelissa tekijä tarkasteli Turun museokeskuksen valokuvakokoelman avulla eri liikennevälineiden määrää katutilassa. Käsiteltävänä ajanjaksona ei Turussa toteutettu liikennelaskentoja, tai jos tehtiinkin, niin pyöräilijät laskettiin samaan kategoriaan jalankulkijoiden kanssa. Polkupyörien käyttö ei kiinnostanut kaupunki- ja liikennesuunnittelijoita. Sen laajuutta on tutkittava toisin keinoin, ja Männistö-Funkin käyttämät valokuvat kaupungin kaduilta ovat siihen oiva ratkaisu.

Polkimilla-teos jakaantuu alaotsikkonsa mukaisesti kolmeen osaan, joista laajin on Männistö-Funkin tutkimuksiin perustuva. Osat limittyvät ja lomittuvat teoksen mittaan, Takalo on helpottanut osien erottamista toisistaan värityksellä. Tulevaisuuteen ja nykyhetkeen (mukaan lukien tekijöiden henkilökohtaiset muistot pyöräilystä) sijoittuvissa kappaleissa on täysi värikirjo, menneisyydestä kertovissa on vain ruskean ja mustan eri sävyjä. Ennen-osiota on myös asianmukaisesti lähdeviitottettu, joten lisätietoja haluavien ei tarvitse tukeutua pelkästään lähde- ja kirjallisuusluetteloon.

Pyöräily oli erittäin suosittu ajoneuvoliikenteen muoto kaupunkikeskustoissa vuosina 1920–1950. Turku ei ole tästä poikkeus, vuoden 1948 liikennelaskennassa sen osuus oli noin 57 prosenttia. Samoihin aikoihin Oulu oli kansainvälisten vertailujen kärkikaupunkien joukossa hollantilaiskaupunkien rinnalla 70–90 prosentin osuudella. Männistö-Funkin valokuvista keräämien tietojen perusteella Turussa vielä 1950-luvulla polkupyörät olivat määrältään yleisin liikenneväline.

1960-luvulla kaikki alkoi muuttua. Pyöräily vähenee huomattavasti muutamassa vuosikymmenessä. 1980-luvun liikennelaskennassa polkupyöriä ei laskettu erikseen, ne rinnastettiin jalankulkijoiksi. Taustalla on kaupunkien muuttuminen ja liikennesuunnittelun autokeskeisyys. Männistö-Funkin läpikäymien noin 2500 valokuvan perusteella pyöräilyn osuus ajoneuvoliikenteestä pieneni vuodet 1950–1975. Pohjalukemien jälkeen kasvu on ollut vain

lievää. Autot olivat vallanneet katutilan, ja pyörille ei ollut enää tilaa. Sen vievät etenkin pysäköidyt autot, joille raivattiin vielä lisää tilaa leventämällä katuja ja ottamalla tonttimaata pysäköintialueiksi.

Moderni autokaupunki nähtiin aikoinaan tulevaisuuden ihanteena. Kun kaupunkiympäristö suunniteltiin ja rakennettiin autoja varten, niin muille liikennemuodoille ei jäänyt juurikaan tilaa. Tulevaisuus voi olla toisenlainen, jos eri liikennevälineet otetaan yhdenvertaisesti huomioon kaavoituksessa ja sen toteuttamisessa. Viimeisessä luvussa tekijät tekevät pyöräretken utopiakaupunkiin, jonka infrastruktuuri on rakennut pyöräilyn ja julkisen liikenteen varaan.

Sarjakuvaruuduissa konkretisoituu muuttuva polkupyörien ja autojen määrän suhde. Lähes parikymmentä autoa ja yksi polkupyörä ruudussa tuo paljon ahtaamman tunnelman kuin päinvastainen tilanne. Takalo nostaa katutilan käytöstä esille myös kokonaan unholaan jääneen tavan pysäköidä polkupyörä polkimien varassa reunakiveystä vasten.

Takalon valinnat sarjakuvakerrontaansa on huolella tehtyjä ja perustuvat suurelta osin referenssikuvuihin. Piirrosten taustalla on siis runsaasti kuvallista lähdemateriaalia, muutakin kuin Männistö-Funkin artikkelissaan käyttämää. Tutkimustuloksen soveltaminen sarjakuvaksi on varmaan vaatinut paljon keskustelua taiteilijan ja tutkijan kesken, niin luonteva on lopputulos.

Polkimilla-teoksen vahvuus on aiheen visualisointi. Sarjakuvakerronta ei kevennä aihetta, vaan tuo sen konkreettisesti lukijan nähtäville. Yhden liikennevälineen historia on lopulta osa laajempaa kaupunkitilan muutosta.

